

право, філософію Середньовіччя, Просвітництва, та нарешті отримало глобальне позитивне вирішення у глобальних та регіональних міжнародних актах з прав людини. Тепер, під час війни ставиться питання про захист основоположних прав людини – права на життя, на свободу віросповідання, свободу пересування, свободу слова тощо. І саме зараз необхідно звернутися до питання переосмислення та розвитку в Україні теорій праворозуміння – шкіл права, які би враховували різні аспекти людського життя. Роблячи це цілісно, розуміючи, що право, як регулятор суспільних відносин, залежить не тільки від політики, економіки чи вірувань, а що воно з'являється на їхньому перетині та взаємовпливі, можна в подальшому вдосконалити вже й позитивні нормативні акти. І таким чином краще забезпечити можливе майбутнє вирішення тих чи інших суспільних криз або ж навіть попереджати їх.

Список використаних джерел:

1. Берман Дж. Гарольд. Вера и закон: примирение права и религии / пер. с англ. яз. (Harold J. Berman. Faith and Order. The Reconciliation of Law and Religion. Scholars Press, Atlanta, 1993). Москва : Московская школа политических исследований, 2008. 464 с.
2. Дурнов Є. Поняття та види функцій праворозуміння. *Підприємництво, господарство і право: загальноукраїнський науково-практичний господарсько-правовий журнал*. 2020. № 9. С. 154–159.
3. Загальна теорія права : підручник / За заг. ред. М. І. Козюбри. К. : Ваіте, 2015. 392 с.

Ключові слова: праворозуміння, школа права, свобода, інтегральна теорія, суспільні відносини.

Key words: legal understanding, school of law, freedom, integral theory, social relations.

ТОКАР ЛЮДМИЛА ВІКТОРІВНА

*Національний університет «Одеська юридична академія»,
асистент кафедри філософії*

ОКРЕМА ДУМКА СУДДІ: ЗАГРОЗА ДИСОНАНСУ АБО УМОВА ПОЛІФОНІЧНОЇ ЄДНОСТІ?

Регулювання інституту окремої думки судді здійснюється кількома статтями процесуальних кодексів, натомість, юридичні наслідки окремих думок не визначені. Беручі до уваги позиції окремих науковців та суддів Конституційного суду України, можна прийти до висновку щодо неоднозначного погляду на ці наслідки. Особливої гостроти набуває погляд на інститут окремої думки, як посягання на легітимність рішень Суду, підриив довіри до його діяльності шляхом, так би мовити, самопіа-

ру намагаючись підлаштуватися під очікування суспільства щодо найбільшочіпких «політичних» питань [1].

На процес прийняття рішення з самого початку дивляться з позиції очікуваного кінцевого результату, на нього заздалегідь проєктується певна кінцева міра. Якщо мірою такого результату, як прийняття рішення Конституційним судом є більшість голосів суддів, тоді позиція, яка отримала цю перевагу визначаються як результат (рішення) і сприймається як правова дійсність. За цих умов, окрема думка щодо певного рішення Суду або залишається поза результатом діяльності, або постає загрозливим критерієм відсутності результату, як такого.

Така позиція ставить під сумнів роль окремих суб'єктів (суддів) в прийнятті колегіальних рішень. Колегіальність ототожнюється з одностайністю, загрожуючи перейти в тиранію більшості. Принципи незалежності, об'єктивності, повноти тощо, стають меншовагітніми по відношенню до принципу колегіальності, як ознаки легітимності. Але, легітимність неможлива без дотримання всіх засад діяльності Суду. Практика свідчить, що насправді, саме в окремій думці є можливість надати *аргументи судді, які не знайшли свого відображення в мотивувальній частині, висловити і аргументувати свою незгоду із резолютивною частиною. Зростання кількості окремих думок, які супроводжують рішення Суду, вказують на незалежність суддів, на їх суб'єктність.* Окремі думки суддів постають важливим засобом інформування громадськості про суть юридичних дискусій. На думку судді КСУ Миколи Мельника, «окрема думка виступає як інструмент діалогу з правовим середовищем, суспільством. Вона дає можливість показати особливості обставин розгляду справи, які не можна побачити в самому рішенні» [1]. Така відкритість викликає довіру. Також, це дає можливість окремим аргументам бути почутими і врахованими під час заклотворчого процесу.

Вимога від судді підлеглості і уніфікації думки, згідно з колегіальною більшістю, перетворює його в кінцеве, заковане в певну визначену міру і сутність формоутворення. Тим самим ми вимагаємо від особистості відмовитися від своєї суб'єктності, принципом існування якої і є вихід за ці фрейми. Як наслідок, отримуємо формалізацію в прийнятті рішень Суду, от тоді вже не має принципової різниці чи-то людина, чи-то штучний інтелект буде приймати дані рішення.

Діяльність Конституційного Суду має нормативну основу. Вона визначена зовнішньою необхідністю, яка окреслена Конституцією, юридичною позицією Суду, висловленої в спільній позиції більшості від складу колегії у раніше опублікованому рішенні. Окрема думка дає змогу виходити за дані межі, постає прецедентом для зміни судової практики, правової доктрини.

Існування інституту окремої думки суддів підштовхує до глибшого, всебічного і повного розгляду справи, що дає необхідну міру достатнього обґрунтування рішення. Він мотивує окремих суддів в професійному вдосконаленні, а Суду виходити в конституційний простір, долаючи межі позитивізму.

За законом єдності і боротьби протилежностей процеси і явища мають суперечливі моменти, тенденції, сторони, що борються і взаємодіють між собою, таким чином і зумовлюють розвиток. *Окремі думки всередині поліфонічного звучання, які, на перший погляд створюють дисонанс у звучанні, насправді дають можливість до гармонізації правової буття.*

Позиції, які не були належним чином окреслені в мотивувальній частині рішення, або, яка виходить за межі юридичної позиції Суду, може слугувати флюгером, який вказує на необхідність покращення захисту конституційних прав і свобод, вказувати на напрям подальшого розвитку. Не відсутність, а саме потенційна можливість прояву інших думок, наявність поліфонії професійних голосів дають можливість досягнути істинної єдності під час процедури прийняття рішення Судом. Досягнення єдності як перехід на новий рівень якості є результатом процесу становлення, під час якого відбувається зняття протиріч. Єдність не тотожна однастайності. Для однастайності важливе одноголосся думок. Для єдності ж поліфонічність не становить загрозу і не протирічить їй.

І, хоч, в останні роки збільшується популярність окремих думок: після прийняття окремих рішень ми можемо спостерігати не сталість і однозначність, а нестійке занепокоєння, яке поступово приходить до певної рівноваги протилежностей. Якщо ж опісля прийняття рішення ми не спостерігаємо дану рівновагу, це вказує не на порушення процесу, не на неналежний професіоналізм окремих суддів, не на функціональну неспроможність КС, а на незакінченість процесу становлення.

Отже, така форма активності судді Конституційного Суду України, як окрема думка постає не суб'єктивним свавіллям, а об'єктивною необхідністю в процесі прийняття рішень. Така форма судової активності не тільки не протирічить логіці правового буття, але і є безпосередньою умовою розгортання його сутності.

Список використаних джерел:

1. Окрема думка судді КСУ: законне право чи підстава для відповідальності. Режим доступу: <https://lexinform.com.ua/sudova-praktyka/okrema-dumka-suddi-ksu-zakonne-pravo-chy-pidstava-dlya-vidpovidalnosti/>
2. Окрема думка судді – що за процесуальний феномен? // Крутий стіл. – Комітет з процесуального права та Комітет з конституційного права, адміністративного права та прав людини Асоціації правників України. Режим доступу: <https://radako.com.ua/news/okrema-dumka-suddi-shcho-zaprocusualnyi-fenomen>

Ключові слова: окрема думка судді, суб'єктність суддів, міра, розвиток, колегіальність, незалежність.

Key words: dissenting opinion of a judge, subjectivity of judges, measure, development, collegiality, independence.